

ÜSTÜN YETENEKLİ ÇOCUĞA SAHİP AİLELERE YÖNELİK EĞİTİM PROGRAMININ AİLELERİN EBEVEYN ÖZ-YETERLİLİKLERİNE VE FARKINDALIKLARINA ETKİSİ

ÜZEYİR OGURLU*

Öz: Bu çalışmanın amacı, üstün yetenekli çocukların aileleri için geliştirilmiş aile eğitim programının ailelerin ebeveyn öz-yeterliliklerine ve üstün yetenekli çocuklarıyla ilgili farkındalıklarına etkilerini araştırmaktır. Uygulama çalışması, bir proje kapsamında eğitim alan ikinci sınıf üstün yetenekli çocukların aileleri ile yürütülmüştür. Araştırmada ön test-son test tek gruplu araştırma deseni kullanılmıştır. 8 oturumluk çalışmaya toplam 43 aile katılmıştır. Veri toplama aracı olarak Ana Babalık Yetkinliği Ölçeği ve Ebeveyn Farkındalıkları Ölçeği kullanılmıştır. Toplanan veriler, Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda eğitime katılan ailelerin ebeveyn öz yeterliliklerinin ve üstün yetenekli çocuklarıyla ilgili farkındalıklarının olumlu anlamda arttığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: aile eğitim programı, üstün yetenekliler, öz-yeterlilik, farkındalık

* Yrd. Doç.Dr. Kocaeli Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Kocaeli

THE EFFECT OF PARENT TRAINING PROGRAM FOR PARENTS OF GIFTED CHILDREN ON PARENTAL SELF-EFFICACY AND AWARENESS

ÜZEYİR OGURLU*

Abstract

The purpose of the study is investigating effects of parent training program for parents of gifted children on parents' self-efficacy and awareness about giftedness. The participants of this study were parents of 2nd grade gifted children attending a project for gifted students. The research design was pre-post test, quasi-experimental design. 43 parents participated to the program lasted 8 sessions. Parental Self-Efficacy Scale and Parental Awareness Scale were conducted for data collection. For analysis of data, Wilcoxon Signed Rank Test was used. The results of the study showed an increase in the level of self-efficacy and awareness of parents after the program in the study.

Keywords: parent training program, gifted children, self-efficacy, awareness

Giriş

Üstün yetenekli çocuk; zekâ, yaratıcılık, sanat, liderlik veya özel akademik alanlarda seçkin yeteneklerinden dolayı, uzmanlar tarafından belirlenmiş çocuktur (Özbay, 2013). Üstün yetenekli çocukların yetenek ve potansiyellerinin gelişiminde ailelerinin önemli bir role sahip olduğu birçok araştırmacı tarafından kabul edilmektedir (Blom, 1985; Csikszentmihalyi, Rathunde ve Whâlen, 1993; Klein ve Tannenbaum, 1992; Olszewski-Kubilius, 2000; Piirto, 1999; Smutny, 1998; Sowa ve May, 1997; Subotnik, Olszewski-Kubilius ve Arnold, 2003). Aileler, çocuklarının sosyal ve duygusal gelişiminde birinci ve belki de en önemli etkiye sahiptirler (Heller, Monks ve Passow, 1993). Çocuklar kendilerini ilk olarak ebeveynlerinden aldıkları geribildirimden öğrenmektedir (Bricklin, 1991). Ebeveynlik becerisinin önemli bileşenlerinden birisi anne babaların ebeveynlik tutumları, inançları, düşünceleri ve duygularıdır (Grusec, 2007). Bandura'ya (1997) göre, ebeveynlerin kişisel inançları, kendi yetenekleriyle farklı koşullar altında neler yapabilecekleri, zor koşullar altında farklı görevler için düzenlenmiş birtakım eylemleri ve duruma özgü görevleri gerçekleştirebilme becerisi ebeveynlik öz-yeterliğini ifade etmektedir. Yüksek ebeveynlik öz-yeterliği, ebeveynlerin daha fazla gayret göstermelerini sağlamaktadır.

* Asst. Associate Professor , Kocaeli University, Faculty of Education, Kocaeli

Birçok aile için üstün yetenekli çocuk yetiştirmek yeni ve zorlu bir tecrübedir (Hall ve Skinner, 1980). Üstün yetenekli çocuğa sahip olmak bir aile için hem keyifli hem de zorlayıcı bir durum olabilmektedir (Moon, 2004). Ülkemizde yapılan bir araştırmada üstün yetenekli çocukların aileleri, üstün yetenekli çocuğa sahip olmanın onur verici olduğunu (%33,8) ifade etmenin yanında zor ve yorucu olduğunu (%26,3) da ifade etmektedirler (Ogurlu ve Yaman, 2013).

Aileler, üstün yetenekli çocuğa etkili ebeveynlik yapma konusunda sıklıkla güven-sizdirler (Strom, Strom, Strom ve Cottingsworth, 1994). Araştırmalar üstün yetenekli çocukların ailelerinin ebeveynlik konusunda yardıma ihtiyaçları olduğunu göstermiştir (Dangel ve Walker, 1991; Huff vd., 2005; Morawska ve Sanders, 2009a; Silverman, 1993; Strom, Johnson, Strom ve Strom, 1992). Ayrıca aileler üstün yetenekli çocukları ile ilgili karşılaştıkları zorlukların üstesinden nasıl gelecekleri konusunda da yeterli durumda değiller (Strom ve diğ., 1994). Ailelerin üstün yetenekli çocukları ile ilgili sadece çocukların eğitimsel ihtiyaçlarını karşılama ile ilgili değil ebeveynlik becerileri ile ilgili de yardıma gereksinim duydukları görülmektedir (Morawska ve Sanders, 2009a). Karakuş (2010) tarafından yapılan araştırmada ülkemizdeki üstün zekâlı çocuğa sahip anne babaların çocuklarının soruları, kişilik özellikleri, iletişim becerileri, özgün eğitimleri, eğitsel çalışma alışkanlıkları gibi konularda güçlükler yaşadıkları bulunmuştur. Dwairy, (2004), çalışmasında ailelerin otoriter tutumunun üstün yetenekli ergenlerin ruhsal sağlığını olumsuz etkilediğini bulmuştur. Ruf (2005), 78 üstün yetenekli çocuğun aileleri ile yaptığı görüşme sonucunda ailelerin çocuklarının gelişimini destekleyecek güvenilir bilgiyi nerden bulacaklarını bilmediklerini ortaya koymuştur. Çocukları üzerinde belli bir etkiye sahip üstün yetenekli çocukların ailelerinin bilinçlendirilmesini önem arz etmektedir (Davaslıgil, 1990).

Anne baba eğitim programlarının amacı, ebeveynlerin özgüvenini geliştirmek, çocukların fiziksel, zihinsel, sosyal ve duygusal gelişimini desteklemek için gerekli olan bilgi ve becerileri kazanmalarını sağlamaktır (Myers, 1996). Conroy ve Mayer (1994) aile eğitiminin aile-çocuk ilişkisini etkilediğini, çocuğun öğrenmesini arttırdığını, ebeveynlik becerisini geliştirdiğini ve aile için karar verme de daha eşitlikçi bir tutuma sahip olduğunu bulmuştur. Coleman ve Cross (2005) ebeveyn katılımının akademik başarı ve okul başarısına etkisini göstermiştir.

Dangel ve Walker (1991) üstün yetenekli çocukların ailelerinin ihtiyaçlarını değerlendirme için yaptıkları çalışmada aile eğitimi için en fazla seçilen konular arasında çocuğunu motive etme (40%), sosyal gelişimi destekleyecek etkinlikler geliştirme (33%) ve okul çalışmalarını destekleyecek öğrenme etkinlikleri geliştirme (28%) bulunmaktadır. Schictman (1999), üstün yetenekli çocuğu olan 10 ailenin deneyimlerini analiz etmiş ve ailelerin davranış, aile dinamikleri ve sosyalleşme konularıyla ilgili olduklarını bulmuştur. Akarsu (2004) üstün yetenekli çocukların ailelerinin baş etmek durumunda kaldığı sorunları ailenin üstün yetenekli çocukla baş etmesi; ailenin kendi içinde farklılıkla baş etmesi; ailenin çevreyle baş etmesi ve okulla baş etme olarak dört başlık altında incelemiştir.

Ülkemizde üstün yetenekli çocukların aileleri konusunda yapılan çalışmalar sınırlıdır (Metin, Bencik, Yılmaz ve Çalışandemir, 2007). Bununla birlikte son dönemde bu konuda bazı araştırmalar yapılmıştır. Örneğin Afat (2013) tarafından geliştirilen üstün yetenekli öğrencilerin ebeveynlerinin farkındalıklarını geliştirmeye yönelik eğitim programı 12'si deney 12'si kontrol grubundan oluşan aile grubuna 10 hafta boyunca uygulanmıştır. Araştırma sonucunda üstün yetenekli çocukları olan ebeveynlere yönelik hazırlanan eğitim programının ebeveynlerin farkındalıklarının da olumlu değişikliğe yol açtığı görülmüştür. Saranlı ve Metin (2014) tarafından yapılan çalışmada üstün yetenekli çocukların aileleri için geliştirilmiş SENG (Social Emotional Needs of Gifted Children) Üstün Yetenekliler Aile Eğitimi Programının üstün yetenekli çocuğu olan aileler ve çocukları üzerindeki etkilerini araştırılmıştır. Araştırma sonucunda deney grubundaki 20 ailenin üstün yetenekli çocuklarının sosyal-duygusal ve ruhsal uyumuna ilişkin algılarının olumlu anlamda değişim gösterdiği ortaya konmuştur. Başka bir araştırmacı tarafından 20 deney 20 kontrol grubundan oluşan üstün yetenekli çocuğa sahip ailelere karşılıklı ve uzaktan eğitim yoluyla bilgi verme şeklinde gerçekleştirilen aile eğitimi çalışmasının çalışmaya katılan ailelerin aile ilişkilerini algılamalarında ve çocukların mükemmeliyetçilik özellikleri üzerinde olumlu etkileri olduğu bulunmuştur (Kurtulmuş, 2010). Yine Leana-Taşçılar, Özyaprak ve Yılmaz (2014) uzaktan eğitim yoluyla Türkiye'nin farklı illerindeki üstün yetenekli çocuklara sahip ebeveynlere uyguladıkları sekiz oturumluk eğitim programı sonuçlarını Ebeveyn Farkındalıkları Ölçeği (Afat, 2013) ile değerlendirmişler ve ailelerin farkındalıklarının arttığını bulmuşlardır.

Üstün yetenekli çocukların aileleri daha fazla kaynağa ve desteğe ihtiyaç duymaktadır (Ataman, 2003). Cross (1998) üstün yetenekli çocukları olan ailelere yönelik üstün yeteneklilik konusunda uzman bir danışmanla yapılacak aile rehberliğinin çok değerli olduğunu vurgulamaktadır. Hem üstün yetenekli çocuklardaki yaşanan problemlere müdahâle hem de muhtemel problemleri önleme amacıyla hazırlanacak üstün yetenekli çocukların ailelerine yönelik aile eğitim programlarına ihtiyaç olduğu görülmektedir (Fornia ve Frame, 2001). Yaşlılarından farklılık gösteren üstün yetenekli çocuklara sahip aileler, aydınlatılmaya çok daha fazla gereksinim duymaktadırlar (Davaslıgil, 2004). Ayrıca ülkemizde üstün yetenekli çocukların aileleri yeterince destek alamadıklarını ifade etmişlerdir (Eriş, Seyfi ve Hanoz, 2008). Bu bilgiler ışığında bu araştırmada üstün yetenekli çocukları olan ailelere yönelik bir aile eğitim programının hazırlanması planlanmıştır. Bu çalışma, üstün yetenekli çocuklara yönelik uygun eğitim imkânlarının hazırlanmasına da katkı sağlayabilir. Ayrıca öz yeterliliği ve farkındalığı yüksek aileler bu çocukların eğitim imkânlarının artması için destek grupları oluşturabilir. Çünkü tanımı gereği üstün yetenekli çocuklar azınlık durumunda olduklarından dolayı, bu çocukların uygun eğitim imkânlarının sunulması toplumda görünür ve sesli bir destek grubunun olması ile sağlanabilir (Davis ve Rimm, 1998). Yine üstün yetenekli çocukların aileleri diğer üstün yetenekli çocukların aileleriyle konuşma için çok az imkânlarının olduğunu belirtmişlerdir (Webb, Meckstroth ve Tolan, 1986). Hazırlanan

aile eğitim programı üstün yetenekli çocukları olan ailelerin birbiriyle konuşma fırsatlarını da artırmış olacaktır. Bu araştırma çerçevesinde üstün yetenekli olarak tanılanan ilkokul 2. Sınıf öğrencilerinin ailelerine yönelik olarak hazırlanan Aile Eğitim Programının ailelerin ebeveynlik öz-yeterlikleri ve farkındalıkları üzerindeki etkisi incelenmiştir. Araştırmanın genel amacına dayalı olarak aşağıdaki denenceler test edilmiştir:

- Aile Eğitim Programına katılan ailelerin ana babalık yapabilme becerilerine ilişkin öz-yeterlikleri artar
- Aile Eğitim Programına katılan ailelerin üstün yetenekli çocuklarıyla ilgili farkındalıkları artar

Yöntem

Araştırma Modeli

Araştırmada, ailelerin ebeveynlik öz-yeterliklerini ve farkındalıklarını artırmak amacıyla ebeveynlere Aile Eğitim Programı uygulanmıştır. Çalışmada ön-test ve son-testli tek gruplu yarı deneysel bir desen kullanılmıştır. Desende kontrol grubu bulunmamaktadır. Deneysel işleme katılan ebeveynlerin çalışmaya rastgele atanmadığından yarı deneysel desen kullanılmıştır (Büyüköztürk, Çakmak, Akgun, Karadeniz ve Demirel, 2008). Araştırmanın bağımlı değişkenini, ailelerin ebeveynlik öz-yeterlikleri ve farkındalık puanları oluşturmaktadır. Bağımsız değişken ise aile eğitim programıdır.

Katılımcılar

Bu araştırmada çalışma grubu elverişli örnekleme yoluyla belirlenmiştir. Bu tür örnekleme, randomize olmayan bir örnekleme yaklaşımıdır ve araştırmacının kolaylıkla ulaşabileceği örneklem elemanlarını almayı içerir. Elverişli örnekleme, pratik ve ekonomik olması açısından tercih edilir (Monette, Sullivan ve De Jong, 1990). Araştırmaya İstanbul Ümraniye Belediyesi tarafından gerçekleştirilen “Daha Çok Dahi Çocuk” projesine devam eden üstün yetenekli öğrencilerin aileleri dâhil edilmiştir. Bu proje, 60 kişilik üstün yetenekli tanısı almış ikinci sınıf öğrencilerine yönelik zenginleştirmeye dayalı bir projedir. Projeye katılacak üstün yetenekli öğrencilerin tanınması İstanbul Ümraniye Rehberlik Araştırma Merkezi tarafından yapılmıştır. Öğrencilerin aileleri eğitim programına davet edilmiş ve 43 ebeveyn aile eğitim programına katılmayı kabul etmiştir. 26-55 yaş aralığında 43 ebeveyn katılmıştır. Eğitime 31 anne (% 72,1) ile 12 baba (%27,9) devam etmiştir. Deney grubundaki ailelerin %16,3’ü ilköğretim, %27,9’u lise, % 25,6’sı yüksekokul ve %30,3’ü üniversite ve üzeri mezundur. Programa katılan annelerin çoğunluğu ev hanımı (%53,5) olmakla birlikte ebeveynlerin meslekleri birbirinden farklıdır. Ailelerin %27,9’u tek çocuk sahibi, %58,1’i 2 çocuk ve %14’ü ise 3 veya daha fazla çocuğa sahiptir. Ailelerin %93’ü daha önce üstün yeteneklilerle ilgili herhangi bir eğitim almamıştır.

Aile Eğitim Programı ve Uygulanması

Bu çalışmada, araştırmacı tarafından 8 oturumlu bir Aile Eğitim Programı tasarlanmıştır. Program hazırlanırken daha çok ailenin üstün yetenekli çocuğuyla baş etme becerileri kazandırmaya yönelik etkinlikler ve amaçlar hazırlanmıştır. Hazırlanan amaç ve etkinlikler için 2 uzmandan görüş alınmıştır. Hazırlanan aile eğitim programında Bandura'nın öz-yeterlilik kavramını da içeren Sosyal Öğrenme Kuramı temel alınmıştır. Bandura'ya (1997) göre öz-yeterlilik, kişinin belli koşullar altında ne yapabileceğine olan inancıdır. Yapılan araştırmada ebeveynlik öz-yeterliliği ve ebeveynlik becerileri arasında ilişki bulunmuştur (Coleman ve Karraker, 2003). Programın felsefi ve kuramsal temelleri belirlenip literatürdeki ebeveynlik öz-yeterliliği ile ilgili çalışmalar incelendikten sonra programın kazanımları belirlenmiştir. Kazanımlar, Wellman ve Moore'un taksonomisine (Nazlı, 2011) göre algılama ve kavrama düzeyinde belirlenmiştir. Programın içeriğinde ise ailelerin ebeveynlik öz yeterliliklerini ve üstün yetenekli çocuklar hakkında farkındalıklarını belirlemek amacıyla konular belirlenmiştir. Tablo 1'de kazanımlar ve içerik belirtilmiştir.

Tablo 1. Aile Eğitim Programının Kazanım ve İçeriği

Oturumlar	Kazanım	İçerik
1. Oturum	Üstün yetenekli çocukların özelliklerini ve yanlış inanışları bilir	Üstün Yetenekli Çocukların Özellikleri
2. Oturum	Üstün yetenekli çocuklara yönelik eğitimsel uygulamaları bilir	Üstün Yeteneklilere Uygulanan Eğitimsel Uygulamalar ve Ülkemizdeki Durum
3. Oturum	Ailenin yetenek gelişimindeki öneminin farkına varır.	Aile ve Üstün Yetenek
4. Oturum	Evde zihinsel gelişimi destekleyecek etkinlikler tasarlar	Zekâyı Geliştirecek Etkinlikler
5. Oturum	Yaratıcılığın önemini fark eder Evde yaratıcılığı destekleyecek ortam hazırlar	Yaratıcılığı Geliştirecek Etkinlikler
6. Oturum	Muhtemel sosyal ve duygusal problemlerin farkına varır	Üstün Yetenekli Çocuklarda Yaşanabilecek Sosyal-Duygusal Problemler
7. Oturum	Üstün yetenekli çocukta olumlu disiplin yöntemini bilir	Üstün Yetenekli Çocukla Yaşamak
8. Oturum	Üstün yetenekli çocuklarının öğretmeni ve okul idaresi ile iletişim hâlinde olmanın önemini bilir.	Okul-Aile İş birliği

Eğitim programına katılan aileler ile haftada bir kez aynı gün her biri 90 dakika süren 2 oturum yapılmıştır. Bu şekilde oturumlar 4 haftada bitirilmiştir. Aileler rasgele 22 ebeveyn Cumartesi grubu, 21 ebeveyn ise Pazar grubu olacak şekilde 2 gruba ayrılmıştır. Oturumlar araştırmacının liderliğinde Cumartesi ve Pazar günleri gerçekleştirilmiştir. Bir grup Cumartesi eğitim alırken diğer grup aynı eğitimi Pazar günü almıştır. Program, çocukların projeye devam ettiği mekanda yapılmıştır. Oturumlar

kısa grup tartışmaları ve etkinliklerle desteklenmiştir. İlk oturumda programın amacı, süresi, uyulacak kurallar gibi açıklamalar yapılarak bu açıklamaları içeren bir form tüm katılımcılara imzalatılmıştır. Her oturum sonunda içerikle ilgili ailelere yazılı doküman dağıtılmıştır. Oturum sonlarında öğrenilen bilgilerin uygulamasını ve kalıcılığını arttırmak amacıyla ev ödevleri verilmiştir. Daha sonraki oturumlarda bir önceki haftanın tamamlanmış ev ödevini ve sonuçlarını paylaşmak isteyen aileler dinlenerek oturuma başlanmıştır. Aileler, üstün yetenekli çocuklara yönelik kaynak ve programlarla ilgili de bilgi istemektedirler (Devries ve Webb, 2007). Bundan dolayı program kapsamında ailelere üstün yeteneklilikle ilgili film izleme bir de kitap okuma ödevi verilmiştir. Böylelikle program bitimine kadar eğitime katılan her aile üstün yeteneklilerle ilgili bir kitap okumuş ve bir film izlemiştir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın bağımlı değişkeni olan ebeveynlik öz-yeterliliğini ölçmek amacıyla Kaner (2007) tarafından geliştirilen Ana Babalık Yetkinliği Ölçeği (AYÖ) ile ailelerin üstün yeteneklilerle ilgili farkındalıklarını ölçmek için ise Afat (2013) tarafından geliştirilen Ebeveyn Farkındalıkları Ölçeği-Üstün Zekâlı Çocuğu Olan Ebeveynler (EFÖ-ÜZÇE) kullanılmıştır. Grup üyelerine ilişkin bazı bilgileri edinmek için de araştırmacı tarafından geliştirilen Aile Bilgi Formu kullanılmıştır. Aile formu kapsamında ebeveynlerden anne ve babanın yaşı, öğrenim durumu, çalışma durumu, ailenin gelir durumu, üstün yeteneklilerle ilgili bilgisi ve eğitimi gibi konulara ilişkin bilgi elde edilmektedir. Bununla birlikte aile eğitimi sonunda ailelere program değerlendirme formu dağıtılarak programı değerlendirmeleri istenmiştir. Araştırmacı tarafından hazırlanan program değerlendirme formunda eğitimin içeriği, yeni beceriler kazandırma durumu, süresi, yöntemleri, kullanılan araç gereçler, olumlu katkı sağlama durumu gibi bilgiler yer almıştır.

Ana Babalık Yetkinliği Ölçeği (AYÖ): Anne-babaların, ana babalık davranışlarıyla ilgili yetkinlik inançlarını belirlemek amacıyla Kaner (2007) tarafından geliştirilen AYÖ, 52 maddeden oluşan 5'li likert tipi bir ölçektir. Etkili Ana Babalık Yapabilme (EABY) ve Eğitime Aktif Katılabilme (EAK) olmak üzere alt ölçeği bulunmaktadır (Kaner, 2007). Otuz dokuz maddelik Etkili Ana Babalık Yapabilme alt ölçeğinde etkili ana babalık davranışları ölçülürken 13 maddelik Eğitime Aktif Katılabilme alt ölçeğinde ise anne-babaların çocuklarının eğitimlerine katılım dereceleri değerlendirilmektedir. AYÖ'den yüksek puan almak, ana babalık özelliklerine ilişkin yüksek yetkinliği ifade etmektedir. AYÖ'nün alt ölçeklerinin yanı sıra ölçekten toplam puan da alınmaktadır (Kaner, 2007). Cronbach Alfa iç tutarlılık analizi sonucunda, iç tutarlılık katsayılarının birinci faktör için .92; ikinci faktör için .86; toplam maddeler için ise .93 olarak bulunmuştur (Kaner, 2007). Ölçeğin bu araştırmadaki iç tutarlılık Cronbach alfa değeri toplam puan için .91; birinci faktör için .90; ikinci faktör için .79 olarak bulunmuştur.

Ebeveyn Farkındalıkları Ölçeği-Üstün Zekâlı Çocuğu Olan Ebeveynler (EFÖ-ÜZÇE): Afat (2013) tarafından Üstün yetenekli çocuk sahibi olan ebeveynlere yönelik

geliştirilmiştir. Beşli likerte göre hazırlanan 39 maddelik ölçeğin Çatışma Stres, Mükemmeliyetçilik, Motivasyon- Başarı ve Kendi Kendini Yönetme olmak üzere 4 faktöre sahip olduğu bulunmuştur (Afat, 2013). Ölçeğin iç tutarlılığı incelendiğinde, Çatışma ve Stres=.85, Mükemmeliyetçilik=.66, Motivasyon ve Başarı=.70 ve Sorumluluk- Kendi kendini Yönetme=.51, ölçeğin toplam iç tutarlılık katsayısı=.83 olarak bulunmuştur (Afat, 2013). Ölçekten yüksek puan almak, ailelerin üstün yetenekli çocuklarıyla ilgili farkındalıklarının yüksekliğini ifade etmektedir. Bu çalışmada ölçeğin toplam Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı $r=.70$ olarak bulunmuştur.

Verilerin Analizi

Araştırmada deney grubunun ön test puanları her iki ölçek için de normal dağılım göstermediğinden verileri analiz etmek amacıyla parametrik olmayan testler uygulanmıştır. Deney grubuna ait ön test son test sonuçları arasındaki farkın anlamlılığını belirleyebilmek için Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi uygulanmıştır. Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi ilişkili iki ölçüm setine ait puanlar arasındaki farkın anlamlılığını test etmek amacıyla kullanılır. Bu test ilişkili iki ölçüm setine ait fark puanlarının yönünün yanı sıra miktarlarını da dikkate almaktadır (Büyüköztürk, 2009). Ayrıca program değerlendirme formu maddelerine verilen cevapların yüzdelik oranları gösterilmiştir. Anlamlılık düzeyi $p<.05$ olarak kabul edilmiştir.

Bulgular

Üstün yetenekli çocukların aileleri için geliştirilmiş olan aile eğitimi programının üstün yetenekli çocukların ailelerinin öz yeterlilik ve farkındalıklarına etkilerini araştırmak üzere gerçekleştirilen çalışmada elde edilen bulgular bu bölümde ele alınmıştır. İlk olarak Aile Eğitim Programına katılan ebeveynlerin ana babalık yapabilme becerilerine ilişkin öz-yeterlilikleri artar denencesi test edilmiştir.

Tablo 2. Katılımcıların Ana babalık Yetkinliği Ölçeği ve alt boyutları Ön-test ve Son-test Puanlarına İlişkin Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

AYO Alt Testler	Ölçüm	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	p
AYÖ Toplam	Negatif sıra	13	19.00	247.00	-2.55	.011
	Pozitif sıra	29	22.62	656.00		
	Eşit	1				
EABY	Negatif sıra	10	19.45	194.50	-2.55	.011
	Pozitif sıra	28	19.52	546.50		
	Eşit	5				
EAK	Negatif sıra	17	17.32	294.50	-1.10	.270
	Pozitif sıra	21	21.26	446.50		
	Eşit	5				

Analiz sonuçları eğitime katılan ailelere ait Ana Babalık Yetkinliği Ölçeğinin Etkili Ana babalık Yapabilme Alt testinden ($z=-2.55$, $p<.05$), ve toplam puandan ($z=-2.55$, $p<.05$) elde ettikleri ön test-son test puanları arasında olumlu yönde anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Fakat Eğitime Aktif Katılabilme Alt testi ön test-son test puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($z=-1.10$, $p>.05$). Toplam puan ve tüm alt testlerdeki fark puanlarının sıra ortalaması ve sıra toplamı dikkate alındığında, son test lehine bir fark olduğu görülmektedir. Ayrıca aile eğitim programına katılan ebeveynlerin üstün yetenekli çocuklarıyla ilgili farkındalıklarının artacağı denencesi test edilmiş ve sonuçlar Tablo 3’de gösterilmiştir.

Tablo 3. Katılımcıların Ebeveyn Farkındalıkları Ölçeği Ön-test ve Son-test Toplam Puanlarına İlişkin Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

EFÖ-ÜZÇE	Ölçüm	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	p
Toplam Puan	Negatif sıra	8	9.44	75.50	-4.602	.000
	Pozitif sıra	33	23.80	785.50		
	Eşit	2				

Tablo 3’e göre aile eğitimine katılan ailelerin üstün yeteneklilerle ilgili Ebeveyn Farkındalıkları Ölçeğinden aldıkları deney öncesi ve sonrası puanları arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($z=-4,602$, $p<.01$). Fark puanlarının sıra ortalamaları ve toplamı dikkate alındığında, gözlenen bu farkın pozitif sıralar, yani son test puanları lehine olduğu görülmektedir. Bu sonuca göre, eğitim programına katılan ebeveynlerin üstün yetenekli çocuklarla ilgili farkındalıklarının aile eğitim programdan sonra anlamlı düzeyde artış gösterdiği görülmektedir. Eğitim sonunda katılımcılara eğitim değerlendirme formu dağıtılmış ve aile eğitim programı ile ilgili değerlendirmeleri alınmıştır (Tablo 4).

Tablo 4. Katılımcıların Aile Programı Değerlendirme Formu Sonuçları

	Kesinlikle katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle katılıyorum	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Aile Eğitimin içeriği beklentimi karşıladı	1	2.3	1	2.3	0	0	15	34.8	26	60.4
Aile Eğitimi bana yeni bilgi ve beceriler kazandı	1	2.3	0	0	0	0	10	23.2	32	74.4
Aile Eğitimin süresi yeterliydi	8	18.6	7	16.2	12	27.9	8	18.6	8	18.6
Aile Eğitimi anne-babalık gelişimime olumlu katkı sağladı	1	2.3	1	2.3	0	0	11	25.5	30	69.7
Aile Eğitimi yöntemleri uygundu	1	2.3	0	0	0	0	12	27.9	30	69.7
Aile Eğitiminde kullanılan araç-gereç yeterliydi	0	0	3	6.9	3	6.9	13	30.2	24	55.8
Aile Eğitimi motivasyonumu artırdı	1	2.3	0	0	0	0	9	20.9	33	76.7
Aile Eğitimi konuya olan ilgimi artırdı	1	2.3	0	0	0	0	8	18.6	34	79.0
Aile Eğitiminde fiziki ortam eğitim için uygundu	1	2.3	3	6.9	1	2.3	8	18.6	30	69.7

Tablo 4'deki sonuçlara göre eğitimin süresi dışında kalan tüm değerlendirme maddelerine ebeveynlerin %90'dan fazlasının olumlu yanıt verdiği görülmektedir. Ailelerin %35'i eğitimin süresinin yeterli olmadığını görüşündedirler.

Tartışma

Bu araştırma, üstün yetenekli çocukların ailelerine yönelik olarak geliştirilmiş aile eğitim programının ailelerin anne babalık becerilerine ilişkin öz yeterlilik düzeyi ile üstün yetenekli çocuklarla ilgili farkındalık düzeyine olan etkilerini incelemeyi amaçlamıştır. Araştırma bulguları, ailelerin anne babalık becerilerine ilişkin öz yeterlilikleri

ile ilgili ön test ve son test puanları arasında pozitif yönde anlamlı bir fark olduğu yönündedir. Programa katılan ailelerin ana babalık becerilerine ilişkin öz yeterlilik puanlarında programdan sonra artış olmuştur. Bu artışın katılımcılara uygulanan aile eğitim programından kaynaklandığı söylenebilir. Daha önceki çalışmalarda da üstün yetenekli çocukları olan ailelere yönelik yapılan eğitimlerin olumlu sonuçları vurgulanmıştır (Adler, 2006; Conroy, 1987; Davis-Simons, 1995; Fonia ve Frame, 2001; Morawska ve Sanders, 2009b; Moon, Kelly ve Feldhusen, 1997; Webb ve DeVries, 1998). Yine ülkemizdeki az sayıdaki araştırmalarda üstün yetenekli çocukların ailelere yönelik eğitimlerin ailelere olumlu katkı sağladığı sonucuna ulaşmıştır (Kurtulmuş, 2010; Saranlı ve Metin, 2014). Üstün yetenekli olmayan diğer çocukların ailelerine yapılan ebeveyn öz yeterliliği geliştirmeye yönelik aile eğitim programlarının da ebeveynlerin öz yeterliliğini artırdığını ortaya koymuştur (Bağatarhan ve Nazlı, 2013; Gross, Fogg ve Tucker, 1995; Hess, Teti ve Hussey, 2004; Tucker, Gross, Fogg, Delaney ve Lapporte, 1998; Bloomfield ve Kendal, 2010). Örneğin Bağatarhan ve Nazlı (2013), birinci sınıfa giden çocukları bulunan 16 anne ile 7 oturumluk bir eğitim programı gerçekleştirmiştir. Ana babalık yetkinliği ölçeği ile sonuçlarını değerlendikleri çalışmada annelerin öz yeterliliklerinin arttığını bulmuşlardır. Yapılan bu araştırma, üstün yetenekli çocukların ebeveynlerin öz yeterliliğini yükseltmeye yönelik aile eğitim programlarının etkililiğine yönelik mevcut kanıtları arttırmıştır. Anne-Babalık Yetkinlik alt ölçeği olan Eğitime Aktif Katılabilme boyutunda son test lehine puan artışı olmasına rağmen ön test son test puanları arasında fark anlamlı çıkmamıştır. Bu durum hazırlanan eğitim programında sadece sekizinci oturumun üstün yetenekli çocuğun okul yaşantısı ile ilgili olmasından kaynaklanmış olabilir. Hazırlanan eğitim programında sadece üstün yetenekli çocuğun eğitim yaşantısı ele alınmamış özellikle ev ortamında ailelerin yapacakları daha fazla vurgulanmıştır.

Araştırmada eğitime katılan ailelerin üstün yetenekli çocuklarıyla ilgili farkındalıklarının da arttığı gözlenmiştir. Eğitime katılan ailelerin ebeveyn farkındalık ölçeğinden aldıkları puanlar son test lehine anlamlı derecede yükselmiştir. Aynı ölçeği kullanarak yapılan araştırma bulgularıyla bu araştırmanın sonuçlarının uyumlu olduğu görülmektedir. Örneğin Afat (2013) tarafından üstün yetenekli öğrencilerin ebeveynlerine yönelik 10 haftalık eğitim programının sonucunda üstün yetenekli çocukları olan ebeveynlere yönelik hazırlanan eğitim programının ebeveynlerin farkındalıklarının da olumlu değişikliğe yol açtığı görülmüştür. Yine 8 oturumluk uzaktan eğitim yoluyla yapılan eğitim programı sonucunda ailelerin üstün yetenekli çocuklarıyla ilgili farkındalıklarının anlamlı şekilde arttığı bulunmuştur (Leana-Taşçılar ve diğ., 2014).

Ayrıca programa katılan ailelerin program değerlendirmeleri olumlu olmuştur. Yapılan değerlendirme sonucu, programın aileler tarafından beğenildiğini ve kendilerine katkı sağladığını düşündüklerini göstermektedir. Araştırma sonuçlarına bakıldığında hazırlanan eğitim programının ailelerin program ihtiyacına cevap verecek nitelikte olduğu söylenebilir. Geliştirilen programın üstün yetenekli çocuğu olan ailelerin

ana babalık becerilerine yönelik öz yeterliliklerini ve üstün yetenekli çocuklarla ilgili farkındalıklarını arttırmada etkili olduğu söylenebilir.

Öneriler

Bu araştırma önemli bulgular ortaya koymuş olmasına rağmen bazı sınırlılıklara da sahiptir. Araştırmada öz-değerlendirmeye dayalı ölçekler kullanılmıştır. Öz değerlendirilmeye dayalı ölçeklerde var olan durumdan ziyade ideal olanı yansıtmaya riski taşımasından dolayı farklı nesnel değerlendirme araçlarının kullanılması daha nesnel sonuçlar verecektir. Ayrıca araştırmanın kontrol grubu olmadan yapılması da bir sınırlılıktır. Kontrol gruplu ve izleme testinin de yapıldığı deneysel desenler aile eğitim programının etkililiği daha açık ortaya koyacaktır. Aileler eğitim değerlendirme formunda eğitim süresinin kısalığını belirtmişlerdir. Daha uzun süreli eğitimlere yönelik araştırmaların yapılması alana katkı sağlayacaktır. Bu çalışma, ilkokul ikinci sınıf üstün yetenekli çocukların aileleri ile gerçekleştirilmiştir. Diğer sınıf seviyesindeki çocukların ailelerin de dâhil edildiği çalışmalara ihtiyaç vardır. Özellikle üstün yetenekli ergenlerin ailelerine yönelik çalışmalara ailenin hem üstün yeteneklilikle hem de ergenlikle baş etmesi için ihtiyaç vardır. Farklı yaş gruplarıyla yapılacak çalışmalar hem ailelere hem de alan yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Adler, D.A. (2006). The effects of participating in support groups focusing on parenting gifted children. (Unpublished Ph Thesis). Kent State University, USA.
- Afat N. (2013). Üstün yetenekli çocukların ebeveynlerine yönelik geliştirilen aile eğitim programının etkililiğinin sınanması. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Akarsu F. (2004). Üstün yetenekli çocukların ailelerinin sorunları. Bulunduğu Eser: Şirin, M.R., Kulaksızoğlu A., Bilgili, A.E. (Eds.), I. Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi Seçilmiş Makaleler Kitabı. (Ss: 447-460). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları: 63.
- Ataman, A. (Ed) (2003) Özel gereksinimli çocuklar ve özel eğitime giriş. Ankara. Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Bağatarhan, T., & Nazlı, S. (2013). Ebeveyn eğitim programının annelerin ebeveynlik öz-yeterliliklerine etkisi. Sosyal Politika Çalışmaları, 13(31), 66-88.
- Bandura, A. (1997). Self-Efficacy: The exercise of control. New York: Freeman.
- Bloom, B. S. (Ed.). (1985). Developing talent in young people. New York: Ballantine Books.
- Bloomfield, L. & Kendall, S. (2010). Audit as evidence: The effectiveness of '123 Magic' programmes. Community Practitioner, 83(1), 26-29.

- Bricklin, P. M. (1991). The concept of "self as learner": Its critical role in the diagnosis and treatment of children with learning disabilities. *Journal of Reading Writing and Learning Disabilities International*, 7(3), 201-217.
- Büyüköztürk, Ş. (2009). Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı. (7. Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgun, O. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2008). Bilimsel araştırma yöntemleri. Pegem Akademi, Ankara.
- Coleman, L. J., & Cross, T. L. (2005). Being gifted in school: An introduction to development, guidance, and teaching (2nd ed.). Waco, TX: Prufrock Press.
- Coleman, P. K. & Karraker, K. H. (2003). Maternal self-efficacy beliefs competence in parenting and toddler's behavior and developmental status. *Infant Mental Health Journal*, 24 (2), 126-148.
- Conroy, E., & Mayer, S. (1994). Strategies for consulting with parents. *Elementary School Guidance and Counseling*, 29, 60-66.
- Conroy, E.H. (1987). Primary prevention for gifted students: A parent education group. *Elementary School Guidance and Counseling*, 22, 110-116.
- Cross, T. L. (1998). Social and emotional needs of gifted students: Practical advice for guiding the gifted. *Gifted Child Today*, 21(1), 26-27.
- Csikszentmihalyi, M., Rathunde, K., & Whalen, S. (1993). *Talented teenagers*. Cambridge, England: Cambridge University Press.
- Dangel, H. L., & Walker, J. J. (1991). An assessment of the needs of parents of gifted students for parent education programs. *Roeper Review*, 14, 40-41.
- Davaslıgil Ü. (2004). Üstün Çocuklara Sahip Ailelerin Eğitimi. *Bulunduğu Eser: Şirin, M.R., Kullaksızoğlu A., Bilgili, A.E. (Eds.), I. Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi Seçilmiş Makaleler Kitabı. (461-478). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları: 63.*
- Davaslıgil, Ü. (1990). Üstün olma niteliğini kazanma. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 82, 62-67.
- Davis, G. A., & Rimm, S. B. (1998). *Education of the gifted and talented (4th ed.)*. Boston: Allyn and Bacon.
- Davis-Simons, J. M. (1995). The effects of parenting workshops on the attitudes and reported behaviors of parents of gifted black and latinprimarygrade students. (Unpublished Ph Thesis). Columbia University, Teachers College., USA,
- Devries, A.R., & Webb, J.T. (2007) *Gifted parent groups: The Seng Model (2nd ed)*. Scottsdale, Arizona: Great Potential Press Inc.
- Dwairy, M. (2004). Parenting styles and mental health of Arab gifted adolescents. *Gifted Child Quarterly*, 48, 275-286.
- Eriş, B., Seyfi, R., & Hanoz, S. (2008). Perceptions of parents with gifted children about gifted education in Turkey. *Gifted and Talented International*, 23-24 (2-1), 55-65.

◆ Üzeyir Ogurlu

- Fornia, G.L. & Frame, M.W. (2001). The social and emotional needs of gifted children: Implications for family counseling. *Family Journal: Counseling and The rapy for Couples and Families*, 9, 384-390.
- Gross, D., Fogg, L., & Tucker, S. (1995). The efficacy of parent training for promoting positive parent-toddler relationships. *Research in Nursing and Health*, 18 (6), 489-499.
- Grusec, J. (2007). Parents attitudes and beliefs: Their impact on children's development. *Encyclopedia on Early Childhood Development*. 13.02.2014 tarihinde <http://www.child-encyclopedia.com/documents/GrusecANGxp.pdf> adresinden indirilmiştir.
- Hall, E. G., & Skinner, N. (1980). *Somewhere to turn: Strategies for parents of the gifted and talented*. New York: Teachers College Press.
- Heller, K., Monks, F. J., & Passow, A. H. (Eds.). (1993). *International handbook of research and development of giftedness and talent*. New York: Pergamon.
- Hess, C. R., Teti, D. M., & Hussey, B. (2004). Self-efficacy and parenting of high-risk infants: The moderating role of parent knowledge of infant development. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 25(4), 423-437.
- Huff, R. E., Houskamp, B. M., Watkins, A. V., Stanton, M., & Tavegia, B. (2005). The experiences of parents of gifted African American children: a phenomenological study. *Roeper Review*, 27(4), 215-221.
- Kaner, S. (2007). Öğretmenlerin ve anne-babaların öz-yetkinlik İnançları, tükenmişlik algıları ve çocukların problem davranışları. Ankara Üniversitesi. Bilimsel Araştırma Projesi. Ankara.
- Karakuş, F. (2010). Üstün yetenekli çocukların anne babalarının karşılaştıkları güçlükler. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 127-144.
- Klein, P. S., & Tannenbaum, A. (Eds.). (1992). *To be young and gifted*. Norwood, NJ: Ablex.
- Kurtulmuş, Z. (2010). Bilim ve sanat merkezine devam eden üstün yetenekli çocukların ailelerine verilen bilgisayar temelli eğitimin aile bireylerinin aile ilişkilerini algılamalarına ve çocukların mükemmeliyetçilik düzeylerine etkisinin incelenmesi. (Yayımlanmamış Doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Leana-Taşçılar, M.Z., Özyaprak, M., & Yılmaz, Ö. (2014, Nisan). Uzaktan eğitim yoluyla üstün zekalı çocukların ebeveynlerine farkındalık eğitimi. *EJER CONGRESS 2014*, İstanbul, Türkiye.
- Metin, N., Bencik, S., Yılmaz, G. & Çalışandemir, F. (2007). Gifted and talented children in Turkey: Achronological review of the literature. E. Polyzoi & C. F. Klassen (Yay. Haz.). *World Council of Gifted and Talented Children World Conference*, Warwick, England.
- Monetle, D. R., Sullivan, T., & De Jong, C. R. (1990). *Applied social research*. New York: Harcourt Broce Jovanovich, Inc.
- Moon, S. M., Kelly, K. R. & Feldhusen, J. F. (1997). Specialized counseling services for gifted you than their families: A needs assessment. *Gifted Child Quarterly*, 41, 16-25.

- Moon, S.M. (Ed.). (2004) Social/emotional issues, underachievement, and counseling of gifted and talented students. Thousand Oaks, CA: Corwin Press.
- Morawska, A., & Sanders, M. (2009b). An evaluation of a behavioural intervention for parents of gifted children. *Behavior Research and Therapy*, 47, 463-470.
- Morawska, A., & Sanders, M. R. (2009a). Parenting gifted and talented children: Conceptual and empirical foundations. *Gifted Child Quarterly*, 53(3),163-173.
- Myers, R. (1996). Hayatta kalan on iki. Erken çocukluk eğitimi programlarının güçlendirilmesi. Anne Çocuk Eğitim Vakfı Yayın No 5. Ankara: Varol Matbaası.
- Nazlı, S. (2011). Kapsamlı gelişimsel rehberlik programları. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ogurlu Ü. & Yaman Y. (2013). Ebeveynlerin üstün zekâlı ve yetenekli çocuklarıyla ilgili rehberlik ihtiyaçları. *Türk Üstün Zekâ ve Eğitim Dergisi*, 3(2), 81-94.
- Olszewski-Kubilius, P. (2000). The transition from childhood giftedness to adult creative productivity: Psychological characteristics and social supports. *Roepers Review*, 23, 65-71.
- Özbyay, Y. (2013). Üstün yetenekli çocuklar ve aileleri. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. 15.01.2015 tarihinde <http://www.aep.gov.tr/wp-content/uploads/2012/10/UstunYetenekliCocuklar.pdf> adresinden indirilmiştir.
- Piirto, J. (1999). Talented children and adults: Their development and education (2nd Ed.). New York: Macmillan.
- Ruf, D. (2005). Losing our minds: Gifted children left behind. Scottsdale, AZ: Great Potential Press.
- Saranlı, A. G., & Metin, N. (2014). SENG üstün yetenekliler aile eğitimi modelinin üstün yetenekli çocuklar ve ailelerine etkileri. *Eğitim ve Bilim*, 39 (175), 1-12.
- Schictman, D. (1999). Concerns and problems of parents of academically successful gifted children. (Unpublished Ph Thesis). Columbia University Teachers College, New York.
- Silverman, L. K. (1993). Counseling families. In L. K. Silverman (Ed.), *Counseling the gifted and talented* (pp. 151-178). Denver: Love.
- Smutny, J. F. (Ed.) (1998). *The young gifted child: Potential and promise—an anthology*. Creskill, NJ: Hampton Press.
- Sowa, C. J., & May, K. M. (1997). Expanding Lazarus and Folkman's paradigm to the social and emotional adjustment of gifted children. *Gifted Child Quarterly*, 41, 36-43.
- Strom, R., Johnson, A., Strom, S. & Strom, P. (1992). Designing curriculum for parents of gifted children. *Journal for the Education of the Gifted*, 15(2), 182-200.
- Strom, R., Strom, S., Strom, P., & Collinsworth, P. (1994). Parent competence in families with gifted children. *Journal for the Education of the Gifted*, 18, 39-54.

◆ Üzeyir Ogurlu

- Subotnik, R. F., Olszewski-Kubilius, P., & Arnold, K. D. (2003). Beyond Bloom: Revisiting environmental factors that enhance or impede talent development. In J. H. Borland (Ed.), *Rethinking gifted education* (pp. 227–238), New York: Teachers College Press.
- Tucker, S., Gross, D., Fogg, L., Delaney, K., & Lapporte, R. (1998). The long-term efficacy of a behavioral parent training intervention for families with 2-years-olds. *Research in Nursing and Health*, 21, 199-210.
- Webb, J. T., & De Vries, A. R. (1998). *Gifted parent groups: The Seng model*. Scottsdale, AZ: Gifted Psychology Press.
- Webb, J. T., Meckstroth, E. A., & Tolan, S. S. (1986). *Guiding the gifted child*. Ohio: Ohio Psychology Publishing Company.
- Webb, J.T., Meckstroth, E.A. & Tolan, S.S. (2006). *Guiding the gifted child: A practical source for parents and teachers*. Columbus, OH: Great Potential Press.